

Oględziny zwłok na miejscu zdarzenia
Zasady postępowania po stwierdzeniu
zgonu.

Wystawianie karty zgonu.

Sekcja zwłok.

Katedra i Zakład Medycyny Sądowej
Collegium Medicum UJ

Kodeks postępowania karnego:

Art. 209 § 1. Jeżeli zachodzi podejrzenie przestępnego spowodowania śmierci, przeprowadza się oględziny i otwarcie zwłok.

§ 2. Oględzin zwłok dokonuje prokurator, a w postępowaniu sądowym sąd, z udziałem biegłego lekarza, w miarę możliwości z zakresu medycyny sądowej...

§ 3. Oględzin zwłok dokonuje się na miejscu ich znalezienia...

Kiedy wzywa się medyka sądowego?

- ✔ w każdym przypadku zabójstwa lub uzasadnionego podejrzenia zabójstwa,
- ✔ w przypadkach wątpliwości i podejrzeń, co do pozorowania innych okoliczności zgonu niż nasuwające się „na pierwszy rzut oka”,
- ✔ w sytuacjach nietypowych okoliczności,
- ✔ gdy zwłoki znajdują się w sytuacji trudnej do późniejszego precyzyjnego odtworzenia,
- ✔ zwłoki ukryte, niszczone,
- ✔ (...)

Co powinien zrobić medyk sądowy na miejscu zdarzenia:

- ✓ wstępne zapoznanie się z miejscem ujawnienia zwłok i ustalenie stanu faktycznego,
- ✓ opis pozycji i stanu ciała w odniesieniu do otoczenia,
- ✓ szczegółowy opis pętli, sposobu krępowania, kneblowania itp.,
- ✓ ocena znamion śmierci,
- ✓ opis stopnia ewentualnych przeobrażeń pośmiertnych,

Co powinien zrobić medyk sądowy na miejscu zdarzenia:

- ✔ opis zawartości lub obecności ciał obcych w naturalnych otworach ciała,
- ✔ odnotowanie znaków szczególnych oraz wyrazistych zmian chorobowych,
- ✔ kilka uwag odnośnie noworodków i dzieci,
- ✔ opis rodzaju i lokalizacji obrażeń ciała po jego dokładnych oględzinach – w zakresie podstawowym,

▼ wstępne badanie odzieży:

- zabrudzenia i zanieczyszczenia,
- charakterystyczne uszkodzenia,
- rozkład śladów krwi.

▼ dodatkowe ślady na ciele oraz w otoczeniu mające bezpośredni związek ze zwłokami lub zgonem – wskazanie i w razie potrzeby zabezpieczenie,

Ogłędziny zewnętrzne a sekcja zwłok:

- ✔ ogłędziny zewnętrzne nigdy nie zastąpią badania pośmiertnego,
- ✔ nie każdy przypadek, gdy prokurator decyduje się na sekcję zwłok wymaga wcześniejszej obecności medyka sądowego na miejscu zdarzenia,
- ✔ medyk sądowy na miejscu zdarzenia powinien zadbać o to, by zwłoki w sposób właściwy zostały dostarczone do prosektorium,
- ✔ nie dublować czynności na miejscu zdarzenia i na sali sekcyjnej!!!!

Co może określić medyk sądowy na miejscu zdarzenia:

- ✔ kategoryczność sądów jest z reguły odwrotnie proporcjonalna do wiedzy i doświadczenia – ustalenia na miejscu należy traktować jako **WSTĘPNE !!!**
- ✔ przypuszczalny czas zgonu,
- ✔ prawdopodobną przyczynę zgonu,
- ✔ wypowiedzieć się czy miejsce ujawnienia ciała jest miejscem zgonu,
- ✔ na podstawie śladów i rozprysków krwi próbować ustalić przypuszczalną pozycję ofiary w trakcie zajścia,

- ✓ określić charakter zmian urazowych i na tej podstawie między innymi:
  - wskazać „obrażenia obronne”,
  - ustalić rany wlotowe i wylotowe w przypadkach postrzałów,
  - wskazać na możliwość pośmiertnego powstania obrażeń (np. uszkodzenia przez zwierzęta) i na ewentualne efekty gnicia,
  - czasami próbować typować narzędzie.

Całokształt informacji zebranych na miejscu zdarzenia może pozwolić na wstępne określenie rodzaju śmierci:

- ✔ zgon z przyczyn samoistnych (naturalnych, chorobowych),
- ✔ wypadek,
- ✔ samobójstwo,
- ✔ zabójstwo.

O czym nie dowiemy się i nie powinniśmy dowiedzieć się od medyka sądowego na miejscu zdarzenia.

- ✔ z reguły nie ustali jednoznacznej przyczyny zgonu,
- ✔ nie poda godziny i minuty śmierci,
- ✔ nie oceni na podstawie stopnia rozkładu czasu jaki upłynął od zgonu,
- ✔ nie zidentyfikuje w sensie indywidualnym narzędzia czynu,

- ▼ nie wykluczy lub nie potwierdzi w sposób jednoznaczny wszystkich możliwych mechanizmów zgonu i okoliczności zdarzenia,
- ▼ nie udzieli informacji, które pozwalałyby na rezygnację z przeprowadzenia sekcji zwłok,
- ▼ BIEGŁY NIE JEST JASNOWIDZEM!!!!

ZGON – UREGUŁOWNIA PRAWNE W POLSCE

W razie śmierci człowieka obowiązujące przepisy przewidują dokonanie następujących czynności:

- ▼ stwierdzenie w sposób niewątpliwy zgonu,
- ▼ podjęcie decyzji o wykonaniu sekcji zwłok bądź jej zaniechaniu,
- ▼ wystawienie karty zgonu,
- ▼ przygotowanie zwłok do pochówku, lub inne postępowanie z nimi przed pochówkiem,
- ▼ pochówek zwłok,
- ▼ ekshumacja

ZGON – UREGUŁOWNIA PRAWNE W POLSCE

- ▼ Ustawa (1959) o cmentarzach i chowaniu zmarłych
- ▼ Ustawa (1997) o zakładach opieki zdrowotnej oraz o zmianie niektórych innych ustaw
- ▼ Kodeks Postępowania Karnego (1997)
- ▼ Ustawa (1996) o zawodzie lekarza
- ▼ Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej (1961) w sprawie stwierdzania zgonu i jego przyczyny
- ▼ Rozporządzenie Ministra Zdrowia (2001) w sprawie postępowania ze zwłokami i szczątkami ludzkimi
- ▼ Rozporządzenie Ministra Zdrowia (2001) w sprawie wzoru karty zgonu oraz sposobu jej wypełniania

ZGON – UREGUŁOWNIA PRAWNE W POLSCE

Stwierdzenie zgonu:

- ▼ Zgon człowieka może stwierdzić osobiście lekarz, na podstawie „osobiście wykonanych badań i ustaleń,
- ▼ Dokonuje tego w razie śmierci chorego w szpitalu, lub będąc „wezwany do nieszczęśliwego wypadku lub nagłego zachorowania”.
- ▼ Dopuszczalne jest także w szczególnych przypadkach stwierdzenie zgonu przez starszego felczera lub felczera oraz położnej.

ZGON – UREGUŁOWNIA PRAWNE W POLSCE

- ▼ Obowiązek stwierdzenia śmierci nie łączy się automatycznie z uprawnieniami do wystawienia karty zgony.
- ▼ Lekarz w większości przypadków, zwłaszcza po stwierdzeniu zgonu wskutek działania gwałtownego (samobójstwo, zabójstwo, nieszczęśliwy wypadek) ma natomiast obowiązek wystawienia protokołu stwierdzenia zgonu.
- ▼ W razie śmierci człowieka w szpitalu (potencjalnego dawcy narządów) śmierć pnia mózgu rozpoznaje komisja lekarska, której działanie, regulują szczegółowe przepisy.

ZGON – UREGULOWNIA PRAWNE W POLSCE

Podjęcie decyzji o wykonaniu sekcji zwłok bądź jej zaniechaniu:

- lekarz dokonuje analizy okoliczności śmierci w celu wykluczenia, choćby najmniejszego podejrzenia, że śmierć ta może mieć związek z działaniem gwałtownym, a zwłaszcza może być spowodowana działaniem przestępnym,
- jeżeli takiego podejrzenia nie może wykluczyć, obowiązany jest zawiadomić o przypadku prokuraturę lub policję.

ZGON – UREGULOWNIA PRAWNE W POLSCE

Podjęcie decyzji o wykonaniu sekcji zwłok bądź jej zaniechaniu:

-także w razie śmierci chorego w szpitalu i zgłaszaniu przez rodzinę zmarłego zarzutów co do prawidłowości leczenia, ordynator oddziału winien o przypadku powiadomić prokuraturę i jej pozostawić decyzję co do dalszego postępowania. Jeżeli tego nie uczyni, a tak się dzieje najczęściej w praktyce, uczyni to rodzina, niekoniecznie w sposób obiektywny.

-prokurator lub sąd ma bowiem „największe prawo” do decydowania o postępowaniu ze zwłokami. Jeżeli prokurator, po zawiadomieniu go o okolicznościach śmierci, odstąpi od zarządzenia sekcji sądowo-lekarskiej, dalsze decyzje należą do lekarza

ZGON – UREGULOWNIA PRAWNE W POLSCE

Podjęcie decyzji o wykonaniu sekcji zwłok bądź jej zaniechaniu:

-przy decyzji o sekcji sądowo-lekarskiej, lekarz nie powinien wystawić karty zgonu, lecz wypełnić Protokół stwierdzenia zgonu a w szpitalu sporządzić epikryzę (prokurator może zadecydować o zabezpieczeniu całej dokumentacji lekarskiej),

ZGON – UREGUŁOWNIA PRAWNE W POLSCE

- ▼ Postępowanie w razie śmierci chorego w szpitalu jest szczegółowo uregulowane przez ustawę (art. 24 ustawy o zakładach opieki zdrowotnej).
- ▼ Ustawa podtrzymuje zasadę, że decyzja o wykonaniu sekcji patomorfologicznej należy do lekarza.
- ▼ Mimo tego ciągle lekarze uzależniają wykonanie tej sekcji od zgody rodziny, pytają ją o zgodę, żądają stosownych oświadczeń o braku zgody.
- ▼ Zdanie rodziny i oświadczenia na piśmie nie mają żadnej wartości prawnej, a opisane zachowanie lekarza świadczy o nieznanomości podstaw prawa medycznego

ZGON – UREGUŁOWNIA PRAWNE W POLSCE

Przywołany artykuł (24) nadał pacjentom nowe prawo - przy przyjęciu do szpitala pacjent może złożyć pisemne oświadczenie o braku zgody na wykonanie patomorfologicznej sekcji zwłok w razie jego śmierci. Oświadczenie to traci ważność, gdy:

- ✔ przyczyny zgonu chorego nie można ustalić w sposób jednoznaczny,
- ✔ zgon pacjenta nastąpił przed upływem 12 godzin od przyjęcia do szpitala,
- ✔ zgon pacjenta może pozostawać w kręgu zainteresowania prokuratury.

W takich przypadkach wykonanie sekcji patomorfologicznej jest obligatoryjne.

ZGON – UREGUŁOWNIA PRAWNE W POLSCE

Wystawienie karty zgonu:

do wystawienia karty zgonu niezbędna jest znajomość przyczyny śmierci choć i od tej zasady możliwe są odstępstwa. Podstawowe reguły zawarte w przepisach to:

- ▼ zgon i jego przyczyna powinny być ustalone przez lekarza, lecącego chorego w ostatniej chorobie (art. 11 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych),
- ▼ wystawienie karty zgonu jest obowiązkiem lekarza, który ostatni w okresie 30 dni przed zgonem udzielał świadczeń zdrowotnych (rozporz. w sprawie stwierdzania zgonu i jego przyczyny),

ZGON – UREGUŁOWNIA PRAWNE W POLSCE

Wystawienie karty zgonu:

- ▼ w razie sekcji sądowo- lekarskiej kartę zgonu wystawia obducent, a w razie sekcji patomorfologicznej lekarz leczący po zapoznaniu się z protokołem sekcji,
- ▼ w uzasadnionych przypadkach lekarz może uzależnić wystawienie karty zgonu od przeprowadzenia sekcji zwłok (art. 43 ustawy o zawodzie lekarza).

ZGON – UREGULOWNIA PRAWNE W POLSCE

W karcie poza wypełnieniem części formalnej, podać należy:

- ▼ przyczynę zgonu wyjściową albo przyczynę „zewnątrzną urazu lub zatrucia”, które zapoczątkowały łańcuch zdarzeń chorobowych, prowadzących bezpośrednio do zgonu lub „okoliczności wypadku lub użycia przemocy, które spowodowały uraz śmiertelny”,
- ▼ przyczynę zgonu wtórną tj. chorobę, która rozwinęła się „jako skutek choroby, urazu, zatrucia, wypadku lub użycia przemocy, będących wyjściową przyczyną zgonu”,
- ▼ przyczynę zgonu bezpośrednią tj. chorobę, która „stała się ostateczną przyczyną zgonu, w następstwie chorób, urazu, zatrucia, wypadku lub użycia przemocy, będących przyczynami zgonu, wyjściową i wtórną”.

ZGON – UREGULOWNIA PRAWNE W POLSCE

- ▼ Rozporządzenie dopuszcza niestety wystawienie karty zgonu bez ustalenia przyczyny zgonu.
- ▼ „Jeżeli osoba stwierdzająca zgon, po wyczerpaniu wszystkich stosownych środków, nie może ustalić przyczyny zgonu oraz gdy nie ma podstaw do podejrzewania zabójstwa lub samobójstwa, osoba ta wpisuje w karcie zgonu, w miejscach przeznaczonych na wpisanie przyczyn zgonu, adnotacje „przyczyna zgonu nieustalona”.
- ▼ Nie wiadomo jednakże co oznaczają „stosowne środki”? . W rozporządzeniu poprzednim środkiem takim były oględziny zewnętrzne, oczywiście niewystarczające do ustalenia przyczyny zgonu. Tym środkiem w obecnej sytuacji prawnej jest oczywiście sekcja „administracyjna” zwłok ale przepis o niej nie jest realizowany.

ZGON – UREGULOWNIA PRAWNE W POLSCE

- ▼ Za zwłoki uważa się ciała osób zmarłych i dzieci martwo urodzonych.
- ▼ Szczątki ludzkie to:
  - popioły, powstałe w wyniku spopielenia zwłok,
  - pozostałości zwłok, wydobyte przy kopaniu grobu lub w innych okolicznościach, np. przy wykopywaniu fundamentów,
  - części ciała ludzkiego, odłączonymi od całości. Takie części powstają przy zbrodniczych lub wypadkowych rozkawałkowaniach zwłok.

SĄDOWO LEKARSKA SEKCJA ZWŁOK
PODSTAWY PRAWNE KODEKS POSTĘPOWANIA
KARNEGO

art. 209

§ 4. Otwarcia zwłok dokonuje biegły w obecności prokuratora albo sądu.

§ 5. Do obecności przy oględzinach i otwarciu zwłok można w razie potrzeby oprócz biegłego wezwać lekarza, który ostatnio udzielił pomocy zmarłemu. Z oględzin i otwarcia zwłok biegły sporządza opinię.

SĄDOWO LEKARSKA SEKCJA ZWŁOK

PODSTAWY PRAWNE

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości i Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 15 lipca 1929 r o wykonywaniu oględzin sądowo-lekarskich zwłok ludzkich.

- § 1. Oględziny sądowo lekarskie zwłok ludzkich mają na celu wyjaśnić według zasad wiedzy rodzaj i przyczynę zgonu w wypadkach, gdy istnieje pewność lub gdy zachodzi podejrzenie, że przyczyną zgony było przestępstwo w szczególności zaś:
- a. jeżeli przyczyną zgonu był uraz zewnętrzny, otrucie przez działanie wewnętrzne lub zewnętrzne jakiejś substancji trującej, wstrząs wszelkiego rodzaju itp.

SĄDOWO LEKARSKA SEKCJA ZWŁOK

PODSTAWY PRAWNE

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości i Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 15 lipca 1929 r j.w.

- b. w razie śmierci człowieka z powodu błędu lekarskiego lub śmierci człowieka leczonego przez osobę niepowołaną, w wypadkach śmierci w związku z poronieniem,
- c. w razie śmierci nagłej wśród podejrzanych okoliczności,
- d. gdy znaleziono zwłoki osoby nieznannej wśród podejrzanych okoliczności, w szczególności zwłoki noworodka,
- e. we wszystkich innych przypadkach gdy władza wymiaru sprawiedliwości tego zażąda.

CEL SEKCJI – USTALENIE :

- ✓ czasu śmierci,
- ✓ przyczyny śmierci,
- ✓ rodzaju obrażeń z określeniem narzędzi od których powstały,
- ✓ charakteru obrażeń i okoliczności w jakich mogły powstać,
- ✓ udzielnie odpowiedzi na konkretne pytania prokuratury,

EKSHUMACJA

PODSTAWY PRAWNE KODEKS POSTĘPOWANIA KARNEGO

Art. 210. W celu dokonania oględzin lub otwarcia zwłok prokurator albo sąd może zarządzić wyjęcie zwłok z grobu.

EKSHUMACJA

PODSTAWY PRAWNE Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych. (Dz. U. 113, poz.985, 2002 r)

Art. 15. 1. Ekshumacja zwłok i szczątków może być dokonana:

- 1) na umotywowaną prośbę osób uprawnionych do pochowania zwłok za zezwoleniem właściwego inspektora sanitarnego,
- 2) na zarządzenie prokuratora lub sądu,
- 3) na podstawie decyzji właściwego inspektora sanitarnego w razie zajęcia terenu cmentarza na inny cel.

EKSHUMACJA

PODSTAWY PRAWNE Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 7.12.2001 r w sprawie postępowania ze zwłokami i szczątkami ludzkimi. (Dz. U. 153, poz.1782, 2001 r)

§ 12. 1. Ekshumacja zwłok i szczątków jest dopuszczalna w okresie od 16 października do 15 kwietnia, z zastrzeżeniem ust. 2 pkt 2; przeprowadza się ją we wczesnych godzinach rannych.

2. O zamierzonej ekshumacji należy zawiadomić właściwego powiatowego lub portowego inspektora sanitarnego, który:

- 1) wykonuje nadzór nad ekshumacją oraz
- 2) może dopuścić wykonanie ekshumacji w innym czasie niż określony w ust. 1, przy zachowaniu ustalonych przez niego środków ostrożności.

Przebieg sekcji :

- ✓ oględziny odzieży
- ✓ oględziny zewnętrzne zwłok,
- ✓ oględziny wewnętrzne zwłok
  - otwarcie jamy czaszkowej
  - otwarcie jam opłucnowych
  - otwarcie jamy brzusznej

Zabezpieczenie materiałów biologicznych do badań dodatkowych:

- ✓ pobieranie narządów do badań toksykologicznych
- ✓ pobieranie materiałów do badań bakteriologicznych
- ✓ pobieranie materiału do badań na zawartość alkoholu
- ✓ pobieranie materiału do badań histopatologicznych
- ✓ zabezpieczenie materiału do badań identyfikacyjnych

Protokół sądowo-lekarskiej sekcji zwłok

- ✓ część formalna
- ✓ część opisowa
- ✓ opinia sądowo-lekarska

Opinia sądowo-lekarskiej sekcji zwłok zawiera:

I. Stwierdzone zmiany

1. urazowe

2. chorobowe

3. charakterystyczne dla doznanego rodzaju śmierci

4. stan zwłok przy znamionach rozkładu

5. cechy ostrej niewydolności krążeniowo-oddechowej

SEKCJA ZWŁOK PATOMORFOLOGICZNA

PODSTAWY PRAWNE Ustawa o Zakładach Opieki Zdrowotnej z dnia 30 sierpnia 1991 r. (Dz. U. 91, poz.408, 1991 r – tekst. jed. zm. Dz.U. 104, poz 661, 1997 r)

Art. 24. 1. Zwłoki osoby, która zmarła w szpitalu, mogą być poddane sekcji, chyba że osoba ta za życia wyraziła sprzeciw lub uczynił to jej przedstawiciel ustawowy, z zastrzeżeniem ust. 4.

2. O zaniechaniu sekcji zwłok z przyczyny określonej w ust. 1 sporządza się adnotację w dokumentacji medycznej i załącza oświadczenie woli osoby zmarłej w szpitalu lub jej przedstawiciela ustawowego.

3. Kierownik zakładu, a jeżeli kierownik nie jest lekarzem, to upoważniony przez niego lekarz, na wniosek właściwego ordynatora lub, w razie potrzeby, po zasięgnięciu jego opinii, zarządza dokonanie lub zaniechanie sekcji. W dokumentacji medycznej sporządza się adnotację o dokonaniu lub zaniechaniu sekcji zwłok, z odpowiednim uzasadnieniem.

SEKCJA ZWŁOK PATOMORFOLOGICZNA

PODSTAWY PRAWNE Ustawa o Zakładach Opieki Zdrowotnej z dnia 30 sierpnia 1991 r. (Dz. U. 91, poz.408, 1991 r – tekst. jed. zm. Dz.U. 104, poz 661, 1997 r)

Art. 24.

4. Przepis ust. 1 nie dotyczy dokonywania sekcji w sytuacjach:

- 1) określonych w kodeksie postępowania karnego,
- 2) gdy przyczyny zgonu nie można ustalić w sposób jednoznaczny,
- 3) gdy zgon pacjenta nastąpił przed upływem 12 godzin od przyjęcia do szpitala,
- 4) określonych w przepisach o chorobach zakaźnych i zakażeniach.

SEKCJA ZWŁOK PATOMORFOLOGICZNA

PODSTAWY PRAWNE Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dn. 10.08.2001r w sprawie rodzajów dokumentacji medycznej w zakładach opieki zdrowotnej i sposobu jej prowadzenia oraz szczegółowych warunków jej udostępniania (Dz. U. 88, poz.966, 2001 r)

§ 18. 1. W razie podjęcia decyzji o wykonaniu sekcji zwłok, historię choroby po wypełnieniu części dotyczącej wypisu przekazuje się lekarzowi mającemu wykonać sekcję.

2. Lekarz wykonujący sekcję zwłok wystawia w dwóch egzemplarzach protokół badania sekcyjnego z ustalonym rozpoznaniem anatomopatologicznym. Jeden egzemplarz protokołu badania sekcyjnego pozostaje u lekarza wykonującego sekcję.

3. Historię choroby wraz z oryginałem protokołu badania sekcyjnego przekazuje się lekarzowi prowadzącemu lub wyznaczonemu przez ordynatora, który porównuje rozpoznanie kliniczne i epikryzę z rozpoznaniem anatomopatologicznym. W razie rozbieżności między rozpoznaniem klinicznym i rozpoznaniem anatomopatologicznym, lekarz dokonuje zwięzłej oceny przyczyn rozbieżności oraz ustala ostateczne rozpoznanie choroby zasadniczej, chorób współistniejących i powikłań.

SEKCJA ZWŁOK ADMINISTRACYJNA

PODSTAWY PRAWNE Ustawa o zawodzie lekarza (Dz. U. 21, poz.201, 2002 r)

Art. 43. 1. Lekarz może stwierdzić zgon na podstawie osobiście wykonanych badań i ustaleń, z zastrzeżeniem sytuacji określonych w odrębnych przepisach.

2. W uzasadnionych przypadkach lekarz może uzależnić wystawienie karty zgonu od przeprowadzenia sekcji zwłok.

3. Lekarz może wystawić kartę zgonu na podstawie dokumentacji badania pośmiertnego, przeprowadzonego osobiście przez innego lekarza lub inną uprawnioną osobę.